

מבוא

דבר הנשיא

חברות וחברי האקדמיה, קוראות וקוראים נכבדים,

פרופ' דוד הראל
נשיא האקדמיה

שנת תשפ"ד הייתה רצופת אתגרים עבור מדינת ישראל, עבור הקהילה האקדמית וגם עבורנו באקדמיה למדעים. הטבח הנורא ב-7 באוקטובר גרר אותנו למלחמה כואבת בעזה שנמשכת זה חצי שנה. ליבנו עם המשפחות השכולות שאיבדו את יקיריהן, עם הפצועים הרבים שנאבקים על החלמתם ועם החטופים והחטופות שעדיין נמצאים בשבי החמאס - אנו מתפללים ופועלים לשחרורם.

בצל המלחמה, האקדמיה לא שקטה על שמריה וקיימנו כינוס חשוב בשיתוף האקדמיה הצעירה הישראלית בנושא "מדינה בשבר עמוק: איך יוצאים מזה?", שבו דנו מיטב החוקרים בהשלכות המלחמה על כלל תחומי החיים במדינה - חברה, כלכלה, ממשל וביטחון.

בזירה הבינ-לאומית, על רקע המלחמה, קמו קריאות מתגברות לחרם אקדמי על ישראל, שכבר החלו לפגוע בשיתופי הפעולה המדעיים שלנו עם העולם ובקידום של חוקרים ישראלים. בפניות לאקדמיות העמיתות שלנו ברחבי העולם ולמוסדות המחקר הבינ-לאומיים המובילים קראנו לגינוי מוחלט של הטבח ולהכרה בחשיבותה של יצירת אווירה בטוחה בקמפוסים לחוקרים ישראלים ויהודים, ואנו אסירי תודה למשלחות האקדמיות מארצות הברית, ובייחוד לעמיתינו מגרמניה, שביקרו כאן והביעו הזדהות עם הקהילה המדעית בישראל ותמיכה איתנה בה, חרף המצב המורכב.

נוסף על השלכותיה של המלחמה, נאלצנו להתמודד ללא הרף גם עם יוזמות וצעדים מצד הממשלה שמאיימים לפגוע בעצמאות האקדמיה, בחופש האקדמי ובמוסדות מחקר, תרבות ורוח. הרמנו את קולנו בתוקף נגד הפגיעה במחקר ובהשכלה הגבוהה ובסמלי התרבות, והדגשנו את חיוניותם של ערכי חופש המחקר והביקורת ככלי מרכזי לקידום הידע והתפתחות החברה.

כדי לבסס את מעמדה של האקדמיה כגוף עצמאי מייעץ לגופי הממשל, הקמנו השנה אגף חדש באקדמיה שנועד לקדם, לאחד, לחזק ולהרחיב את פעילות הייעוץ. מטרת האגף היא לאגם את פעילויות הייעוץ הקיימות, ליזום ולהוביל פעילויות חדשות בתחומים שונים ולבסס קשר ארוך טווח עם גורמי הממשל. הקמת האגף הביאה לסיום את פעילות "היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך" כפי שהתנהלה בשני העשורים האחרונים, ופעילותו שולבה באגף החדש.

אל מול האתגרים הרבים המשכנו ללא לאות בעשייה האקדמית והמדעית. יזמנו תוכנית מלגות חדשה לדוקטורנטים מצטיינים במדעי הרוח והחברה ע"ש אליכס דה רוטשילד, שאותה הגתה

הנשיאה הקודמת פרופ' נילי כהן. עם הפעילויות השונות שקיימנו נמנים כינוס חשוב משותף עם האקדמיה הצעירה הישראלית בנושא המחקר החקלאי בישראל, הישגיו ותרומתו לביטחון התזונתי והחדשנות בצל איומי הממשלה לפגוע בתקציבו; ההרצאות השנתיות ע"ש בובר ודרווין; וסדרת ההרצאות "בשערי האקדמיה". אלפים הגיעו מרחבי הארץ לאקדמיה וצפו בשידורים החיים כדי לשמוע על הנעשה בחזית המדע, מפי מיטב החוקרות והחוקרים.

השנה הוספנו להעמיק את הקשרים עם המוסדות להשכלה גבוהה בישראל והמשכנו את סבב הביקורים במוסדות מחקר ולימוד נבחרים. ביקרנו במוסדות האלה: אוניברסיטת תל אביב, בצלאל האקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים, האוניברסיטה העברית בירושלים, הטכניון - מכון טכנולוגי לישראל, המכון הבינאוניברסיטאי למדעי הים באילת, המכללה האקדמית גליל מערבי, המכללה האקדמית ספיר, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית תל-אביב-יפו, המרכז האקדמי לב, המרכז הרפואי הדסה בירושלים, המרכז הרפואי הלל יפה, המרכז הרפואי שיבא, תל השומר, המרכז הרפואי תל-אביב ע"ש סוראסקי - איכילוב וסורוקה - מרכז רפואי אוניברסיטאי. בביקורים אלה יכולנו להתרשם מקרוב מהמחקר הנרחב והחשוב שמתבצע במוסדות המחקר במרכז ובפריפריה.

אני מלא גאווה לראות כי, למרות הקשיים והמכשולים הרבים שניצבו בפנינו השנה, הצליחה האקדמיה להוביל מאבקים אפקטיביים להגנה על ערכיה, על החופש האקדמי ועל עצמאותה אל מול איומים מצד הממשלה. נמשיך לעמוד איתנים על משמרתנו בתקופה מורכבת זו, ולפעול למען קידום המדע וההשכלה בישראל.

בצד המאבקים הללו כולנו תקווה ותפילה לשובם המהיר והבטוח של החטופים והחטופות הביתה אל חיק משפחותיהם, עד האחרונה והאחרון שבהם.

תודה רבה לחברות וחברי האקדמיה על מעורבותם בפעילויותיה השונות, לגליה פינצי, מנכ"לית האקדמיה, ולצוות העובדים כולו על עבודתם המסורה, וכן לכל שותפינו בתוך האקדמיה ומחוצה לה על תרומתם. תודה מיוחדת לוועד המנהל ולחברי האקדמיה הצעירה הישראלית ובוגריה, על פעילותם הענפה והמצוינת. בכוחות משותפים נמשיך להיאבק ולפעול ללא לאות לשמירה על ערכיה של המדינה, למען עתיד מדעי מצוין ולמען חברה ישראלית טובה יותר.

דוד הראל

מועצת האקדמיה

פרופ' מרגלית פינקלברג

סגנית הנשיא

פרופ' סרג'יו הרט

יו"ר החטיבה למדעי הרוח

גליה פינצי

מנהלת האקדמיה

פרופ' דוד הראל

הנשיא

פרופ' ידין דודאי

יו"ר החטיבה למדעי הטבע

פרופ' נילי כהן

הנשיאה לשעבר

מנהל האקדמיה

קשרים בין-לאומיים

ד"ר נטע פרץ מנהלת

רות חסון מתאמת קשרים בין-לאומיים

פרויקטים מיוחדים

בת-שבע שור מנהלת

מאירה ברנדויין מנהלת

ההוצאה לאור

טלי אמיר מנהלת ועורכת ראשית

דבורה גריינימן עורכת בכירה באנגלית

ריטה סילצוב אחראית שיווק והפצה

יהודה גרינבאום מפקח דפוס

האקדמיה הצעירה הישראלית

יעל חסיד-איסקוב רכזת

תמי פלג רכזת

תחזוקה ומשק

מיכאל זגורי מנהל

כוכי מימרן מתאמת תחזוקה ומשק

יוסי אפללו עוזר

גיל דיין עוזר

מיכל כהן עובדת משק

אורלי דהן עובדת משק

מחשוב

יעקב רוטמן אחראי מחשוב

ארכיון

רבקה פרדס-גבריאל ארכיונאית

לשכת הנשיא ומנהלת האקדמיה

ירדנה דהן ראשת לשכת נשיא ומנהלת

כספים ומנהל

יואב טאובמן סמנכ"ל

ילנה יופה חשבת

אלה בדליאן מנהלת חשבונות

משאבי אנוש

דגנית עזר מנהלת

האגף לייעוץ וקשרי ממשל

רננה פרזנצ'בסקי-אמיר מנהלת

ד"ר טלי פרידמן מרכזת אקדמית

ד"ר נירית טופול מרכזת אקדמית

לירון דין מרכזת אקדמית

חן ברקמן מרכזת אקדמית

שי שילה מתאמת מנהלתית

החטיבה למדעי הטבע

ד"ר יעל בן-חיים מנהלת

אביבה לוי מתאמת מנהלתית

החטיבה למדעי הרוח

סימה דניאל מנהלת

זיוה דקל מתאמת מנהלתית

ד"ר שרה כהן מפעל חקר השירה והפיוט בגניזה

על שם עזרא פליישר

קשרי ציבור, יישום חוק חופש המידע

נעמה שילוני מנהלת

יוסי שוויג מנהל תוכן ומדיה

ייסודה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

בראשית שנות החמישים החלו לדון במשרד החינוך והתרבות על אפשרות הקמתן של שתי אקדמיות: האחת למדעי הרוח והאחרת למדעי הטבע. בשנת 1955 הוקמה ועדה בראשותו של שר החינוך דאז פרופ' בן-ציון דינור ובהשתתפותם של אחדים מבכירי המדענים, והיא דנה בהצעות להקמת האקדמיות. הוועדה המליצה לפני הממשלה לפתוח בצעדים לקראת הקמתה של "פרה-אקדמיה". הממשלה קיבלה את ההצעה, אולם ההתנגדות שהתעוררה בכנסת הביאה לגניזתה. באותה השנה פנתה משפחת ון ליר לממשלת ישראל והציעה להקים בירושלים "מרכז לקידום התרבות" שישמש מקום מפגש לאנשי מדע, לאנשי רוח, להוגי דעות ולאנשי אומנות. ההצעה נדונה בממשלה בדצמבר 1955 ואושרה. בהחלטה נאמר ש"המרכז לקידום התרבות יאכסן את האקדמיה ללשון העברית ואת האקדמיות (העתידות לקום) למדעי רוח וטבע ולאומנויות", ומטרתו תהיה "ריכוז הישגי המחקר האקדמי הגבוה". בעקבות ההחלטה הקצתה הממשלה את חלקת הקרקע שעליה עומדים היום האקדמיה למדעים ומכון ון ליר. ואולם, בשל ההסתייגויות שנתעוררו באותה התקופה מהקמת האקדמיה שינתה הממשלה את החלטתה, ובנוסף המתקן של החלטה מ-8 במרס 1956 הושמט הסעיף הקובע כי המרכז יאכסן את האקדמיות הלאומיות.

על אף נסיגתה של הממשלה מהחלטתה הראשונה נמשכו המאמצים להקים את האקדמיה. בראש היוזמים עמד פרופ' אהרן קציר. הוא הציג לפני דוד בן-גוריון את תוכניתו להקים שתי אקדמיות, שתפקידן יהיה בין השאר לרכז את הדגולים מקרב אנשי הרוח, המלומדים, המדענים והאומנים בישראל; להשתתף בתכנון המדעי-הלאומי של פיתוח הארץ; לייצג את ישראל בפורום המדע הבין-לאומי; לקיים מגע מתמיד עם הגופים המקבילים בחוץ לארץ; לקיים פעולות אחרות בעלות אופי אקדמי או חינוכי. דוד בן-גוריון נתן את ברכתו להצעה.

לאחר פגישת הכנה של פרופ' אהרן קציר עם רקטור האוניברסיטה העברית בירושלים ונשיא הטכניון - מכון טכנולוגי לישראל, שנדונו בה הצעותיו של פרופ' קציר, זימן דוד בן-גוריון ב-28 בנובמבר 1957 דיון בפורום רחב כדי ללבן את הבעיות הכרוכות בייסוד האקדמיה. בדיון השתתפו גם שר החינוך והתרבות דאז זלמן ארן, שר החינוך דאז פרופ' בן-ציון דינור ופרופסורים מן המוסדות להשכלה גבוהה. הדיון נסב על אופייה של האקדמיה ועל תפקידיה, והובאו בו נימוקים בעד ונגד הקמתה. בסיכום הדיון הוחלט על הקמת ועדה מכינה לקראת הקמת האקדמיה אף כי נשארו בעינם חילוקי הדעות וההיסוסים בקרב משתתפי הדיון באשר להקמתו של מוסד שהוא מעין אקדמיה.

ביוני 1958 נתמנתה ועדה שמתפקידה היה להציע רשימת מועמדים לוועדה המכינה. ועדה זו חרגה מן התפקיד שהוטל עליה והכינה גם טיוטה של הצעת החלטה בדבר הקמת "בית ועד" או "אקדמיה". באוקטובר 1958 הגיש שר החינוך והתרבות את ההצעה לממשלה, והיא אושרה ב-9 בנובמבר 1958. לפי ההצעה ייפתה הממשלה את כוחם של ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות למנות ועד מכין להקמת "בית ועד" (אקדמיה) למדעי הרוח והטבע, שישבו בו אנשי המדע הדגולים במדינה. ב-17 בדצמבר 1958 פנה דוד בן-גוריון אל אנשי המדע והרוח שהוועדה המליצה עליהם והזמין לשמש חברים בוועדה המכינה להקמת האקדמיה.

אלה חברי הוועדה המכינה:

שאל אדלר, פרנץ אולנדורף, אפרים א' אורבך, יצחק ברנבלום, אריה דבורצקי, בן-ציון דינור, נפתלי ה' טור-סיני, ליאון מאיר, יעקב פולוצקי, ברנרד צונדק, אהרן קציר, נתן רוזן, נתן רוטנשטרייך, יואל רקח, מרכוס רינר, גרשם שלום
חברי כבוד: חנוך אלבק, מרטין בובר, יצחק פ' בער, שמואל ה' ברגמן, משה צ' סגל, יחזקאל קויפמן

מתפקידה של הוועדה המכינה היה לעבד תקנון ל"בית הוועד". ואומנם בישיבתה הראשונה של הוועדה, ב-6 בינואר 1959, נקבעה ועדה להצעת תקנון. הצעת התקנון עובדה בישיבה חודשים, וב-12 ביולי 1959 אישרה אותה מליאת הוועדה המכינה. תקנון זה היה "תקנון האקדמיה הלאומית למדעים", והוא אושר בממשלה ב-13 בספטמבר 1959. כך נוסדה האקדמיה למעשה ונתאפשר לה להתחיל בפעילותה. ב-27 בדצמבר 1959 נתכנסה הוועדה המכינה בראשותו של פרופ' מרטין בובר והכריזה על הקמת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. חבריה הראשונים היו חברי הוועדה המכינה.

ב-23 בפברואר 1960 התקיימה ישיבתה הראשונה של האספה הכללית של האקדמיה בהשתתפות ראש הממשלה דאז דוד בן-גוריון, והוא ישב בראשה. בישיבה נבחרו פרופ' מרטין בובר לנשיא האקדמיה ופרופ' אהרן קציר לסגן הנשיא.

עיגון מעמדה של האקדמיה הלאומית למדעים בחוק המדינה נעשה לאחר שוועדת השרים לענייני חקיקה הכינה, בשיתוף חברי האקדמיה פרופ' אהרן קציר ופרופ' גרשם שלום, הצעת חוק לאקדמיה. ב-14 ביוני 1961 אישרה הכנסת את "חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, תשכ"א-1961".

במרס 1962 נתפרסם ברשומות "תקנון האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים", לאחר שהאספה הכללית של האקדמיה אישרה אותו.

מטרות האקדמיה ותפקידיה

- 1 לרכז בתוכה כחברים מטובי אישי המדע תושבי ישראל;
- 2 לייעץ לממשלה בסוגיות בעלות חשיבות לאומית בתחום המחקר והתכנון המדעי, לרבות במתן הערכות מצב לאומיות ביוזמת האקדמיה, ולהגיש דוחות וסקירות, וכן לייעץ ולתת מידע למשרדי הממשלה לפי פנייתם;
- 3 לטפח ולקדם פעילות מדעית, לרבות פעילות מדעית בין-תחומית ופעילות מדעית בתחומי דעת חדשים;
- 4 לקיים מגע עם גופים מקבילים בחוץ לארץ;
- 5 לפעול בייצוג המדע הישראלי במוסדות ובכינוסים בין-לאומיים, מתוך תיאום עם מוסדות המדינה;
- 6 לפרסם כתבים שיש בהם כדי לקדם את המדע;
- 7 לעסוק בכל פעילות אחרת שיש בה כדי לשמש את המטרות האמורות.

נושאי תפקידים בעבר ובהווה

נשיאי האקדמיה

(1) פרופ' מרטין בובר ז"ל 1962–1960 (2) פרופ' אהרן קציר ז"ל 1968–1962 (3) פרופ' גרשם שלום ז"ל 1974–1968
(4) פרופ' אריה דבורצקי ז"ל 1980–1974 (5) פרופ' אפרים א' אורבך ז"ל 1986–1980 (6) פרופ' יהושע יורטנר
1995–1986 (7) פרופ' יעקב זיו ז"ל 2004–1995 (8) פרופ' מנחם יערי 2010–2004 (9) פרופ' רות ארנון 2015–2010
(10) פרופ' נילי כהן 2021–2015 (11) פרופ' דוד הראל 2021–

סגני נשיא

שנים	פרופ' נתן רוטנשטרייך ז"ל	2021-	פרופ' מרגלית פינקלברג
1993-1986	פרופ' נתן רוטנשטרייך ז"ל	2021-2015	פרופ' דוד הראל
1986-1980	פרופ' יהושע יורטנר	2015-2010	פרופ' ב"ז קדר
1980-1974	פרופ' אפרים א' אורבך ז"ל	2010-2004	פרופ' רות ארנון
1974-1968	פרופ' אריה דבורצקי ז"ל	2004-1995	פרופ' חיים תדמור ז"ל
1968-1962	פרופ' גרשם שלום ז"ל	1995-1994	פרופ' מנחם יערי
1962-1960	פרופ' אהרן קציר ז"ל		

יושבי ראש החטיבה למדעי הרוח

שנים	פרופ' נתן רוטנשטרייך ז"ל	2019-	פרופ' סרג'יו הרט
1986-1983	פרופ' נתן רוטנשטרייך ז"ל	2019-2013	פרופ' יוסף קפלן
1983-1980	פרופ' דן פטינקין ז"ל	2013-2007	פרופ' יוחנן פרידמן
1980-1974	פרופ' נתן רוטנשטרייך ז"ל	2007-2001	פרופ' ב"ז קדר
1974-1969	פרופ' יהושע פראוור ז"ל	2001-1995	פרופ' שאול שקד ז"ל
1969-1963	פרופ' אפרים א' אורבך ז"ל	1995-1989	פרופ' יהושע בלאו ז"ל
1962-1960	פרופ' גרשם שלום ז"ל	1989-1986	פרופ' אהרן ברק

יושבי ראש החטיבה למדעי הטבע

שנים	פרופ' יצחק שטיינברג ז"ל	2019-	פרופ' ידין דודאי
1992-1989	פרופ' יצחק שטיינברג ז"ל	2019-2013	פרופ' איתמר וילנר
1989-1986	פרופ' ישראל דוסטובסקי ז"ל	2013-2007	פרופ' רפאל משולם ז"ל
1986-1980	פרופ' שמשון אברהם עמיצור ז"ל	2007-2004	פרופ' אלכסנדר לויצקי
1980-1974	פרופ' יגאל תלמי	2004-2001	פרופ' דן שכטמן
1974-1968	פרופ' ארנסט דוד ברגמן ז"ל	2001-1995	פרופ' רות ארנון
1968-1963	פרופ' אריה דבורצקי ז"ל	1995-1992	פרופ' יעקב זיו ז"ל
1963-1960	פרופ' וואל רקח ז"ל		

